

طبیعتگردی

میشان چهار فصل

مردم محلی می گویند: اشتباه نکن! اینجا طبیعت نیست. بلکه دره ها و دشت های رشته کوه های الوند یکی از دروازه های بهشت است.

عقیق اصفهانی

عکس: دفتر تله کابین گنج نامه

پس از ۵ ساعت به شهر همدان رسیدیم. چون یکی از راه‌های اصلی صعود به قله الوند از کنار آبشار گنجانامه می‌گذرد بکراست راهی پارک و آبشار گنجانامه شدیم. هوا سرد بود؛ اما چادری برپا کردیم و شب را تا صبح در داخل چادرمان و با صدای زیبای سمفونی ریزش آب استراحت نمودیم.

در سپیده دم روز پنجشنبه با جمع و جور کردن وسایلمان و برداشتن وسایل مورد نیاز با یک کوله‌ی راحت برای یک صعود سریع ساعت ۵:۴۰ دقیقه به سمت قله راهی شدیم.

البته قبل از حرکت، چادر و وسایل اضافی را با پرداخت کرایه‌ای اندک به نگهبان پارک سپردیم و بارمان را سبک کردیم. بد نیست بدانید که قله الوند از نظر جغرافیایی در حد فاصل شهر همدان و تویسرکان واقع شده است.

این رشته‌کوه در شمال غرب به کوه خدابنده‌لو سندانج و کوه چهل چشمه کردستان و از جنوب شرق به بلندی‌های راسوند و کوه وفس اراک متصل است.

جهت این کوهستان از شمال غربی به جنوب شرقی کشیده شده‌است و استان همدان را به دو نیمه شمالی و جنوبی تقسیم می‌کند. این کوهستان، دره‌های ژرف و سرسبز، چشمه‌سارها، چمن‌زارها و قله‌های متعددی دارد.

از معروفترین قله‌ها و کوهستان‌های الوند می‌توان به المابلاغ ۲۹۹۷ متر، کرکس ۲۹۵۹ متر، قزل‌ارسلان ۳۲۵۰ متر، دایم برف ۳۴۵۰ متر، کلاغ لان ۳۴۸۰ متر، الوند

های طبیعت بر سر داری؟ پس انتخاب کن. پاییز را می‌خواهی یا بهار را؟ آفتاب را دوست داری یا برف و سرما را؟ می‌خواهی بر روی چمن سبز در کنار عشایر و دام‌هایشان چادر بزنی یا کمر همت بسته و راهی قله شوی؟ انتخاب کن! اینجا در دامنه‌های الوند همه چیز برایت مهیاست. جای هر فصل در زمان خود در دل این کوه و دشت و دره محفوظ است.

پاییز امسال ما هم راهی طبیعت شدیم. راهی شدیم تا پتانسیل‌های بی‌نظیر ایران در گردشگری و طبیعت که بر سر زبان تمامی کارشناس این صنف است را از نزدیک لمس کنیم.

استان همدان منطقه‌ای است کوهستانی که بیشتر کوه های آن را تخته سنگ های خارا با جهت شمال باختری - جنوب خاوری تشکیل داده است. کوه‌های استان همدان جزو کوه‌های مرکزی و باختری ایران محسوب می‌شوند. کوه‌های باختری و جنوبی این استان بخشی از پیش کوه‌های داخلی زاگرس است. مهم‌ترین ارتفاعات این استان عبارت اند از: الوند، کوه ارمنی، کوه قره داغ، سلسله جبال خرقان، کوه وفس، سلسله راسوند، کوه گرمه، کوه سرده، کوه لشکر، کوه سفید، کوه یزدجرد و کوه بیاتان.

ساعت ۳ بعد از ظهر یک روز معمولی بود که با اتوبوس از ترمینال غرب راهی کوهستان الوند در شهر سردسیر همدان شدیم. هدف را گذاشتیم صعود به قله ۳۴۵۰ متری الوند.

تفریح در طبیعت

کیوارستان یکی از بزرگ‌ترین دره‌های الوند است که امتداد آن میدان میشان قرار گرفته است. کیوارستان دارای اردوگاه فرهنگی و تفریحی نیز هست.

چشمه‌های ابری

منطقه‌ی الوند باران‌زاست و ذخیره‌ی برف‌های حاصل از زمستان، که وجودشان باعث به‌وجود آمدن چشمه‌سارهای زیادی می‌شود جذابیت الوند را چندین برابر می‌کند

این صعود ۴ ساعته

صعود به قله‌ی الوند، از طریق همدان به عباس‌آباد و ناحیه‌ی باغستانی گنج‌نامه آغاز می‌شود. زمان این کوهپیمایی به قله، متوسط ۴ ساعت است

تلفیق تاریخ و طبیعت

گنجنامه از نقاط زیبای منطقه‌ی الوند شناخته می‌شود که هم تاریخ را در خود جای داده است و هم طبیعت را. هم کتیبه دارد و هم آبشار

میشان در میشان

اینجا دره میشان نام دارد و این پس کوچک، چوپان میشان این دره... این منطقه از جذبه‌های اصلی طبیعت همدان و حتی ایران شناخته می‌شود

صبح را نشان می‌دهد و یک ربع ساعت صرف استراحت و خوردن چای با بیسکویت می‌کنیم. تازه اول صبح است و ابتدای راه. به ذهن خود هشدار می‌دهم: به خستگی توجه نکن.

ساعت ۷:۱۵ دقیقه دوباره مسیر را ادامه می‌دهیم. طبیعت تازه از خواب برخاسته و گل‌های وحشی کوهستان در زیر اندک برفی خفته است. نسیم خنک و مطبوعی از سمت بالای کوه به سمت پایین کوه در حال وزیدن است. هر چه بالاتر می‌رویم، نمای دشت میدان میشان زیبا و زیباتر می‌شود. در گوشه این دشت تاسیسات آخرین ایستگاه تله کابین دیده می‌شود.

دوباره شیب کوهستان تند شده و زیبایی فوق العاده طبیعت الوند، بخاطر سبزه‌زارها و پوره برف‌هایی که خبر از آمدن زمستان می‌دهد، خستگی را از تنمان دور می‌کند. برف زیادی بر روی یال‌های الوند دیده می‌شود و هر چه بالاتر می‌رویم کوهستان بیشتر چهره زمستانه بخود می‌گیرد. رنگ آبی آسمان نیز آبی‌تر می‌شود و اکسیژن خالص‌تری وارد ریه‌هایمان می‌شود.

در کوهستان الوند، علاوه بر قلل مرتفع و شیب دار، دشت‌های کوچکی وجود دارند که سطح آنها از چمن زار پوشیده شده و چشمه‌های زیادی در آنها جاری است و با توجه به اینکه از سطوح نسبتاً کم شیبی برخوردارند، به صورت محل استراحت و اتراق کوهنوردان درآمده‌اند. مهمترین این دشتک‌ها عبارت‌اند از: میدان میشان، تخت نادر، چمن شاه نظر و تخت رستم.

۳۵۸۴ متر، تاریک‌دره ۳۳۱۴ متر، کمر لرزان ۳۳۳۸ متر، چهار قله (۳۱۸۴، ۳۱۷۲، ۳۱۶۶ و ۳۱۷۰ متر)، یخچال صاحب (گاوپره) ۳۴۸۶ متر، شاه نشین ۳۴۹۶ متر، سرخ‌بلاغ ۳۱۲۴ متر و قله کلاه قاضی ۳۱۲۵ متر اشاره کرد و این کوه‌ها از شمال غربی به جنوب شرقی کشیده شده است.

در دامنه‌های شمالی الوند دره‌های پر آبی مانند: دره برفین، دره گنجنامه، دره عباس‌آباد، دوزخ دره، دره گوساله، دره کیوارستان، دره سیمین دره، دره مرادیبک، دره دیوین، دره قز، دره حیدریه و غیره وجود دارد و دره‌های خوش آب و هوایی نیز در دامنه جنوبی الوند واقع است، از جمله دره سرکان، دره آرتیمانی، دره فاران، دره گزندر، دره شهرستانه و غیره. دامنه‌های سنگی و خشن الوندکوه عاری از پوشش گیاهی-درختی است و تنها در طول دره‌ها و مسیل‌ها پوشش گیاهی بوته‌ای دیده می‌شود، به گونه‌ای که کف دره‌ها معمولاً سرسبز است. برخی دامنه‌ها نیز مملو از گیاهان دارویی است.

در همان ابتدای راه وارد دره کیوارستان شدیم. در ابتدای این دره، اردوگاهی به نام کیوارستان متعلق به آموزش و پرورش توجه هر بیننده‌ای را به خود جلب می‌کند.

با دور زدن تپه‌ای بلند به سوی شمال ادامه می‌دهیم. از دور آبشاری زیبا و پناهگاهی بزرگ به چشم می‌خورد که همان آبشار و پناهگاه میدان میشان هستند. پس از ۱:۲۰ دقیقه کوهپیمایی به پناهگاه میدان میشان می‌رسیم. ساعت ۷

کوهنوردان در حال صعود به قله‌ی الوند

▼ **گوساله زیبا**
 دره گوساله یکی از دره‌های پرآب و زیبای الوند در دامنه شمالی

بر روی گردن‌های سوار می‌شویم و از آنجا در ساعت ۸:۱۵ دقیقه وارد دشتی دیگر می‌شویم. نام این دشت تخت نادر است. همه جای این دشت آب و سبزه است و در بالا دست آن نیز برفی انبوه دیده می‌شود. از این دشت قله سنگی، صخره‌ای و زیبای الوند کاملاً قابل رویت است.

لاله‌های گل خندان و قرمز رنگ، زیبایی دورنمای قله الوند را صد چندان می‌کند. در این دشت، چشمه‌ای به نام چوپان (یا تخت نادر) با آبی گوارا و سبک از دل زمین به بیرون می‌چهد.

ما از طریق یال بالای چشمه با برف‌کوبی به زیر برج الوند می‌رسیم و از وسط شکاف سنگی بزرگ ساعت ۹:۴۰ دقیقه پای بر قله زیبای آن می‌نهمیم. مناظر اطراف با شکوهند. قله قزل ارسلان و دایم برف و کلاغ لان در شمال و قله یخچال و اردک مردک در جنوب به راحتی دیده می‌شوند.

از روی قله دیدار دشت‌های همدان و توپسکان و دیگر کوه‌های زاگرس که در افق‌های دور چون نوارهای سپید درخشان سوسو می‌زنند، بسیار خاطره انگیز است. رشته‌کوه‌الوند به واسطه موقعیت خود، آب‌های باران‌زای مدیترانه‌ای را دریافت داشته، ضمن برخورداری از بارش نسبتاً زیاد، ذخیره برف قابل توجهی را که منشأ تغذیه بسیاری از چشمه‌ها و رودهاست، فراهم می‌آورد. بیه همین علت، سرچشمه بسیاری از رودخانه‌های کوچک و بزرگ حوضه آبریز خلیج فارس و ایران مرکزی، الوند کوه است. از گذشته دور بندهایی در دامنه‌های الوند برای جمع‌آوری و هدایت آب به پایین دست ساخته شده بود که غالباً در گذر زمان از بین رفته‌اند.

پس از ۵۰ دقیقه که بر روی قله بودیم ساعت ۱۰:۳۰ دقیقه از طریق یخچال‌های جنوبی قله الوند به سمت دشت نادر حرکت کردیم و در کمترین زمان ممکن به تخت نادر رسیدیم.

از آنجا به دشت میشان و سپس در ساعت ۱۲:۳۰ دقیقه در کنار آبشار گنجنامه بودیم. پس از خوردن یک آبگوشت جانانه ساعت ۱۵ با یک دستگاه اتوبوس به سمت تهران راهی شدیم. باید توجه داشت با در نظر گرفتن زمان‌های استراحت و عکاسی، زمان لازم جهت صعود به قله الوند ۴ ساعت است.

چشمه‌های مهم الوند

حوض نبی: از مشهورترین چشمه‌های الوند حوض نبی است که از زیر صخره‌ای بزرگ در زیر قله الوند سرچشمه گرفته و در جهت شمالی به سمت تخت نادر سرازیر می‌شود و دارای آبی بسیار خنک و گواراست.

چشمه تخت نادر: در ابتدای تخت نادر واقع است و چشمه‌ای نسبتاً پرآب است. چشمه کلاغ‌لان: چشمه‌ای دائمی است که در چمن زار کلاغ لان جاری است و آب مصرفی روستای دره مراد بیگ را تامین می‌کند.

چشمه قاضی: در دره مرادبیگ جاری است و آب مصرفی روستای دره مرادبیگ را تامین می‌کند.

چشمه ملک: سرچشمه رودخانه‌ای است که در دره دیوین جریان دارد. هفت چشمه: این چشمه، در دامنه جنوبی چهار قله و در جاده منتهی به توپسکان جاری است.

چشمه خسرو: چشمه خسرو، در مسیر یخچال به کلاه قاضی در جریان است. بهشت آب: در سمت دره کیوارستان و جنوب قله الوند چشمه کوچکی است که از شکاف صخره‌ای بیرون می‌آید و در سال‌های کم آب، آب آن کم شده و گاهی در تابستان‌ها به خشکی می‌گراید.

الوند در دایره المعارف بزرگ اسلامی

این نام در فارسی میانه به صورت اَوند و صورت کهن‌تر آن در اوستا به شکل اَوَرَوَنت آمده است که به معنی تند و تیز و دلیر و پهلوان است. البته معانی دیگری نیز برای ارونند (الوند) ذکر کرده‌اند که از آن جمله است: حسرت و آرزو، فرّ و شکوه و زیبایی و تجربه. یونانیان الوند را اُرَنت (اُرَنتس) می‌خواندند هر چند این نام را به زاگرس نیز داده‌اند.

الوند در زبان کهن ارمنی به عنوان نام اشخاص و به صورت اِرَوَند و اَرَوَند باقی مانده است؛ در ضمن احتمال داده‌اند «کوه‌های سپید» سنگ‌نشته‌های بیستون و «کوه‌های سَرَوَکوهی» افسانه گیلگمش همان الوند کوه باشد. الوند کوه متشکل از توده‌ای گرانیتی (سنگ خارا) است که بر خلاف آنچه پنداشته‌اند، همانند دماوند یا سبلان، قله‌ای منفرد نیست، بلکه توده‌ای خروجی مرکب از چند قله است. در اوستا الوند دارای ۸ قله است. سن توده الوند را ۶۴ تا ۷۰ میلیون سال و متعلق به پالئوسن زیرین دانسته‌اند. فرایند شکل‌گیری آن با تفریق توده اصلی و همضم سنگ‌های پیرامونی همراه بوده، و از این توده‌های اصلی نفوذی رگه‌های پگماتیت، کوارتز و گابرو - دیوریت منتزع شده است.

نوشته‌اند که ۱۲ هزار چشمه از دامن این کوه بر می‌آید. شیروانی شمار چشمه‌های الوند کوه را ۲۴ هزار و شمار رودخانه‌های آن را ۴۲ نوشته است. حمدالله مستوفی چشمه‌های الوند کوه را «مالا نهایت» می‌خواند. این فقیه می‌نویسد: در تمامی کوه‌های جهان آب از دامنه کوه بیرون می‌آید، مگر در الوند کوه که آب در آن از بالاترین قسمت‌ها سرازیر می‌شود. ظاهراً منظور ابن فقیه چشمه موسوم به حوض نبی (شاه الوند) در ۱۵۰ تا ۲۰۰ متری قله الوند است.

به ظاهر در گذشته الوند کوه دارای پوشش درختی قابل توجهی بوده است که به مرور زمان از میان رفته است. این پوشش را از جنگل‌های بلوط کم تراکم دانسته‌اند. یاقوت نیز در سده ۷ق، الوند کوه را سرسبز و پوشیده از گیاهان با طراوت خوانده است. همچنین

▲▲ **بیلاق عشایر**
اینجا میدان میشان
است. زیباترین
نقطه‌ی بیلاقی الوند.
اینان عشایر بیلاقی
منطقه هستند و در
حال جمع‌آوری و
فشلاقی زندگی خود از
زمین مادری پس از
چندین ماه

آب این چشمه را شفا بخش دانسته‌اند. ابن فقیه می‌نویسد: آب این چشمه در زمان معینی از سال از شکاف سنگی جاری می‌شود. همچنین گفته‌اند که آب این چشمه به نسبت شمار جمعیتی که گرد آن فراهم می‌آیند، افزایش یا کاهش می‌یابد. حتی شاعری گفته است که از کف دره الوند، دروازه‌ای به بهشت باز می‌شود

دامنه الوند کوه پناه برد و عباس میرزا هم مدت ۴۰ روز در آنجا به مداوا مشغول بود. بدین سان بی سبب نیست که الوند نه تنها در ادب پارسی، بلکه در باورهای مردمی نیز پیوسته جایگاه ویژه‌ای داشته است.

اعتمادالسلطنه، در چکامه‌هایی با عنوان الوندیه و آن را به عنوان نماد شکوه و عظمت و بلندی، نماد پر آبی و سرسبزی و خرمی ستوده است. الوند در شعر و ادب عربی نیز ستوده شده است. در دره جنوبی الوند چشمه‌ای از شکاف صخره‌ای گرانیتی خارج می‌شود که آن را در میان چشمه‌های متعدد الوند بی‌نظیر دانسته‌اند. مردم محلی معتقدند که منبع آن از بهشت است و به همین علت آن را بهشت آب می‌نامند؛ آب این چشمه را شفا بخش دانسته‌اند. ابن فقیه می‌نویسد: آب این چشمه در زمان معینی از سال از شکاف سنگی جاری می‌شود. همچنین گفته‌اند که آب این چشمه به نسبت شمار جمعیتی که گرد آن فراهم می‌آیند، افزایش یا کاهش می‌یابد. حتی شاعری گفته است که از کف دره الوند، دروازه‌ای به بهشت باز می‌شود.

در جنوب غربی همدان در کوه الوند، دو کتیبه از عهد هخامنشی به خط میخی و به ۳ زبان (بابلی، ایلامی و فارسی باستان) وجود دارد. ظاهراً این فقیه نخستین کسی است که به این کتیبه‌ها اشاره کرده است. این دو کتیبه که به گنج نامه معروفند، حدود ۲ متر بلندی دارند و در آن نام و نسب شاهان هخامنشی (داریوش اول و خشایارشا) و پرستش اهورامزدا سخن رفته است. ناصرالدین شاه به هنگام بازدید خود از آنها (۱۲۸۷ق)، از وجود «قلعه خرابه‌ای» بالای کوه و مشرف به کتیبه‌ها خبر می‌دهد. او می‌افزاید که در زمان بازدیدش از الوند، عده‌ای به «طلاشویی» مشغول بودند که انواع لوازم طلا و نقره و سکه‌های متعددی یافته بودند. از دوره اسلامی بقعه امامزاده کوه یا امامزاده محسن در ۱۴ کیلومتری غرب همدان و در دامنه الوند بر جای مانده است که بنای آن شامل ایوانی بزرگ، شاه نشین، دو گنبد آجری و حرم است. این امامزاده مورد احترام خاص روستاییان و اهالی همدان است. کف محوطه امامزاده با قالیچه‌های کوچکی به ابعاد ۳۰ تا ۴۰ سانتی‌متر مفروش شده است که روستاییان پس از برآورده شدن «مراد» خود بافته، و به امامزاده اهدا کرده‌اند. در نزدیکی بهشت آب، سنگی تراش خورده و ناهمگون با سنگ‌های دیگر هست که گهواره مریم خوانده می‌شود و مورد احترام اهالی است. همچنین یکی از یخچال‌های طبیعی الوند کوه، یخچال حضرت صاحب الزمان (ع) خوانده می‌شود. تخت نادر صفه نسبتاً بزرگی بر سر راه قله الوند است و به سبب اقامت نادر در این کوه به این نام خوانده می‌شود علاوه بر این‌ها، در فاصله بین قله الوند و گردنه معروف توپسراکان، بقایای قلعه‌ای در بلندی برجاست که به قله‌ه‌سی (قلعه دختر) مشهور است. از مشاهده بازمانده سردرها و پله‌های سنگی تراش خورده و بزرگ این قلعه می‌توان بنای آن را به دوران باستان نسبت داد.

نوشته‌اند چوب حاصل از درختان الوند در بناهای هگمتانه (اکباتان) به کار رفته است. موقعیت ویژه الوند کوه و استقرار در یکی از مهمترین نقاط بر سر راه باستانی ایران که ایران مرکزی را به بین‌النهرین متصل می‌ساخت و همچنین وجود منابع کافی آب، موجب شکل‌گیری سکونتگاه‌های بزرگ و کوچک در دامنه‌های مختلف و پیرامون این رشته کوه شده است که تمامی آنها دارای قدمت و اهمیت تاریخی بوده‌اند؛ از آن جمله‌اند. همدان که نهرها و جویبارهای الوند آن را آبیاری می‌کنند و چنانکه دیودوروس باستان شناس گزارش می‌دهد، آب آن با هزینه و مشقت فراوان از الوند کوه تأمین می‌شده است. راه باستانی دیگری از طریق الوند (دره عباس آباد) همدان را به لرستان و خوزستان متصل می‌ساخته است. الوند کوه از گذشته محل زیست موقت کوچندگان بوده است که دوره بیلاقی خود را در آن می‌گذراندند. پولاک عده‌ای از کردها را ساکن آنجا معرفی می‌کند. نویسنده‌ناشناخته مجمل‌التواریخ به اقامت تابستانی خسرو پرویز در الوند کوه در محل‌هایی به نام «دکان خسرو» و «خم خسرو» اشاره دارد. مطابق سرشماری دو طایفه عشایر که بیلاق خود را در الوند می‌گذرانند، به ترتیب ۱۲۲ خانوار (۷۴۵ نفر) و ۱۶ خانوار (۱۰۲ نفر) است. در ضمن خانوارهایی از طایفه ترک زبان یارم طاقلو نیز مدتی را در الوند کوه می‌گذرانند. در دهه‌های اخیر، گسترش زندگی، یکجانشینی مبتنی بر زراعت به ویژه در عرصه‌های دره‌ای و دامنه‌ای این رشته کوه، موجب از میان رفتن اقتصاد مبتنی بر دام و کوچ شده است، آثار برجای مانده در الوند کوه و اطراف آن نشان از کهن بودن زندگی و فعالیت انسانی در این ناحیه دارد. به گزارش مرکان بین دیوارهای شهر و پای الوند، زمین‌های بسیار غنی‌ای از لحاظ باستان شناسی وجود دارد که در زمان قاجار آنها را در مقابل دریافت مبالغی در اختیار «جویندگان گنج» گذارده بودند.

گذشته از محل گنج‌نامه که به گمان مرکان سکونتگاهی کهن بوده که از میان رفته است. در دامنه جنوب غربی الوند در دره‌ای به نام روی دلاور احتمال می‌رود شهر نسبتاً پرجمعیتی وجود داشته است که آثار و سکه‌های دوره‌های مختلف در آن یافت شده است. همچنین در دره ولاسجرد (ولاشگرد) بقایای کاخ یا معبدی پارتی و بقایای پایه‌ها و سر ستون‌های آن پیدا شده است. همچنین معبد آناهیتا در کنگاور نیز از همین گونه آثار برجای مانده است.

نوشته‌اند که ابن سینا مدتی در این کوه در جست و جوی گیاهان دارویی به سر برده است. علاوه بر این، الوند کوه به واسطه موقعیت طبیعی و دفاعی خود از دیرباز پناهگاه افراد و گروه‌های مختلفی بوده است. در زمان قدرت گرفتن سلطان مسعود بن محمد سلجوقی، برادرش طغرل چندی در الوند تحصن جست؛ همچنین شاه نعمت‌الله ولی در سده ۸ ق مدت ۸۰ روز در کوه الوند به عبادت و ریاضت گذراند. فتحعلی شاه قاجار نیز به هنگام لشکرکشی به بغداد (۱۲۳۷ق)، برای مصون ماندن از بیماری وبا، به